

La vart main cuntschainta dal poet

Peider Linsel ha scrit essays da cumbat e collecziunà tuot il pussibel

■ (anr/map) Illa Chesa Planta a Samedan ha il romanist Rico Valär quintà da las ouvas pac cuntschaintas da Peider Linsel. Insebel cul scienzià da musica Robert Grossmann ha'l sunà melodias ramassadas dal poet. Las scuvertas fattas i'l relasch da Peider Linsel sun documaints istorics da gronda qualità. Els nun illustreschan be il cumbat da defaisa per la lingua e cultura rumantscha cha'l poet da Sent ha manà cun forza, ma sun perdütts dal möd da viver dals tschientiners passats. I's tratta da manuscrits, fotografias e documaints sors.

Ni Talians ni Tudais-chs...

Davo avair illustrà la vita da Peider Linsel cun differentas fotografias ha Rico Valär declarà ils cumbats dal poet per mantgnair la lingua e cultura rumantscha. «Al cumanzamaint dal 20avel tschientiner debattaivan ils linguists sur da las ragischs originals da las regiuns ladinias in Italia e Svizra. La pretaisa cha'l rumantsch nu saja oter co be ün dialect talian ha provochà a Linsel», ha dit Valär. Cha'l poet vaiva badà la tendenza dal naziunalissem talian chi laiva «spendrar» las regiuns talianas (e lapro toccaiva eir il rumantsch in Grischun) e tillas integrar

Robert Grossmann, mandolina e Rico Valär, spinet, han sunà tocs musicals dal temp medieval, chattats i'l relasch da Peider Linsel.

i'l stadi e resenti il privel chi imnatschava. Implü existiva eir üna tendenza linguistica chi laiva germanisar la Ruman-

tschia cun l'argumaint chi saja important dad avair üna cultura gronda sco quella tudais-cha per garantir l'existenza dal pövel. Cunter quistas duos opziuns da «Madre Italiana» e «Deutsche Stiefmutter» s'ha Peider Linsel dostà cun fermezza. «In sia funcziun da diplomat svizzer in Italia, a Livorno, ha'l tgnü plüs referats publics cul messagi cha'l rumantsch deriva dal latin, ch'el haja ün'aigna istorgia e saja üna cultura independenta. Quai ha provochà reacziuns in Italia ingio chi til han trattà d'ignorant», ha dit Valär. In Svizra percenter è'l gnü lodà perfin dal cusglier federal Philipp Etter per seis ingaschamaint. Sco defaisa cunter il fashissem talian e'l naziunalsocialissem tudais-ch es gnüda fatta in Svizra üna propaganda enorma cun referats ed artichels per cha'l rumantsch tschüffà il status da lingua naziunala. Il resultat positiv da la votumaziun dals 20 schner 1938 es il früt da quista propaganda cha Peider Linsel ha sustgnü cun tuotta forza.

Il fonograf d'Edison

Aint il relasch da Peider Linsel as haja chattà da tuot il pussibel: statüts, descriptziuns, cudeschs vegls e novels, gazettes, mobiglia, costüms, fotografias sün plattas da vaider, chanzuns popularas sün cilindres da tschaira e manuscrits da

musica. Valär ha declarà: «Linsel vaiva ün fonograf d'Edison. Cun quist indriz ha'l registrà prunas da chanzuns popularas cha simpla glied ha chantà.» I's tratta da 400 chanzuns, 170 han pudü gnir identificadas e quistas vegnan uossa digitalisadas e staran a disposiziun al public interessà. Il scienzià da musica Robert Grossmann ha chattà i'l relasch da Linsel illa Chesa Planta a Samedan vegls manuscrits da musica da Georg A. Wietzel dal 1616, fin uossa incuntschaints. Peider Linsel ha ramassà respectiv cumprà prunas da manuscrits cun melodias per instrumaints. Grossmann ha muossà ün exaimpel: «Quista melodia es scritta cun custabs e segns e na cun notas. Cun tilla sunar n'haja remarchà plüs fals.» El ha manajà chi's tratta da musica plütost primitiva, ma chi saja speciala causa l'instrumentalisaziun. Grossmann ha eir chattà üna charta dal cumponist ed organist Otto Barblan in la quala el scriva a Linsel cha la musica chattada nu vala bler. «Probabelmaing nun ha Barblan savü interpretar la melodia causa ch'el nu cugnuschaiva la scrittüra», suppuona il scienzià da musica. Robert Grossmann culla mandolina e Rico Valär sül spinet han sunà divers tocs da Wietzel ed als audituors han plaschü quistas melodias simplas dal temp medieval.

Bain ün chat da gronda valor: Il fonograf d'Edison cul qual Peider Linsel ha registrà var 400 chanzuns popularas. FOTOS M. PULI

SCOULA AVRONA

Preschantaziun d'euritmia: «Il fö da Prometheus»

(anr) In venderdi, als duos november, preschainta il «Lichteurythmie-Ensemble» dad Arlesheim ün program d'euritmia illa scoula Avrona/Tarasp. Il program chi gnarà preschantà es vast e special. Ultra da la preschantaziun da la saira ha lö dürant il di üna preschantaziun speciala per scolaras e scolar. «Il fö da Prometheus» es il motiv principal da la prüma part dal program da las artistas ed artists. Cun l'inscenaziun d'üna part da la trilogia da Prometheus dad Aischylos riva quista part a sia culminaziun dramatica. Quia as tratta dal fat cha Prometheus ha involà il fö dal dieu dal sulai Helios. La rabgia da Zeus es gronda. El lascha batter a Prometheus vi d'ün grip i'l Caucasus. La dramatica da quistas inscenaziuns e l'expressiun speciala da l'euritmia vegnan quia rinforzats cun mascras. Illa seguonda part dal program vain preschantada l'ouva poetica «Feuerzunge» da Georg Goelzer. Eir illa seguonda part dal program muossan las artistas ed ils artists la part umoristica da l'euritmia cun las preschantaziuns da

Pouvra da Christian Morgenstern: «Herr Löfel und Frau Gabel» ed il «Computer-Talk, Hard- und Software im Dialog» da B. Moore. Las preschantaziuns vegnan

inromadas dad ouvas da Bach, Skrijbin e Chopin. La preschantaziun d'euritmia, «Il fö da Prometheus», vain muossada illa scoula Avrona in venderdi, ils 2 november, duos voutas: A las 11.00 ha lö la preschantaziun per scolaras e scolar. La saira a las 20.00 ha lö la preschantaziun per creschüts.

Il «Lichteurythmie-Ensemble» dad Arlesheim (CH) as preschainta in venderdi saira sül palc da la scoula Avrona/Tarasp. MAD

Di da las generaziuns a Scuol

■ (anr) L'organisaziun chantunala dals seniors ha lantschà d'organisar ün di da las generaziuns cul böt da promover l'inclotta tanter giuven e vegl. Ella ha intimà eir a las regiuns da metter in peis üna dieta cun listess böt, uschè cha l'organisaziun libra d'Engiadina Bassa «Seniors in movimaint» ha tut per mans quista fatschenda. Als 4 november ha lö il «di da las generaziuns» a Scuol. Il program es drizzà a giuven e vegl. Il clown chi fuorma il fil cotschen accumpogna a preschaintas e preschaints ed animescha da partecipar a l'üna o l'otra occurrenza. Ils organisatuors invidan a tuot la populaziun da l'Engiadina da tour part a quist di chi ha il böt da promover l'inclotta e'l dialog tanter giuven e vegl.

Program

- 10.00 – 11.00 Cult divin cun ravarenda e clown illa baselgia refuormada a Scuol
- 11.00 – 11.30 Musica da giuvenils Ramosch
- 11.30 Saliud ed orientaziun dal program
- 11.45 Discussiun al podi cun giuven e vegl inromà cun chant dals Trubadurs
- 12.45 Giantar cumünaivel
- 13.00 Preschantaziun da scolaras da la scoula da musica
- 14.15 Gös, chant avert e musica populara cun tuorta e café
- 16.15 Preschantaziun da moda
- Producziun musicala da Flurina Sarrott ed Andrea Frey
- Conclusiun dal di

CIRCUL ENGIADIN'OTA

Il cumön ho fat bun ils büdschets e tschernieu novels commembers

(anr/mfo) Il cussagl dal cumön d'Engiadin'Ota ho approvo in mardi zievamezdi tuot ils büdschets dal circol d'Engiadin'Ota. Ultra da l'approvaziun dals novel büdschets, ils quèls sun gniesu adattos ouravaunt cun piculezzas, haun giu lö tschernas: Il cumön ho stuvieu eleger duos commembers i'l cussagl da turissem ed ün commember da la cumischiun da la planisaziun dal territori scu rapreschantant illa nouva destinaziun turistica Engiadina/San Murezzan. La rapreschantanta da la vschinauncha da Malögia i'l cussagl da turissem dal circol d'Engiadin'Ota ho nom Eugenia Ghilardi Ranzoni da Stampa. Eir per la vschinauncha da Zernez ho stuvieu gnir elet ün rapreschantant illa listessa funcziun. In quist cas es que Christa Rauch da Zernez. Stefan Sieber es gnieu elet scu rapreschantant da la cumischiun da la planisaziun dal territori dal circol illa nouva destinaziun da turissem. L'actuar dal circol, Josef Sigron, es gnieu confemo in sia funcziun per la perioda d'uffizi chi düra fin als 31 december da l'an 2009. Ils detagls per surpiglier la Scoula da musica d'Engiadin'Ota tres il circol vegnan elavuros dal cussagl dal cumön in schner in sia cumposiziun nouva. Ultra da que ho decis il cumön da nu deliberer ils commembers da la cumischiun da l'ospidel, Thomas Nievergelt e Marc E. Wieser scu eir l'antieriur president dal circol d'Engiadin'Ota, Reto Filli, da lur oblig da discreziun a regard il plaunt dal meidi Mevion Famos cunter il meidi Hans-Peter Simmen.